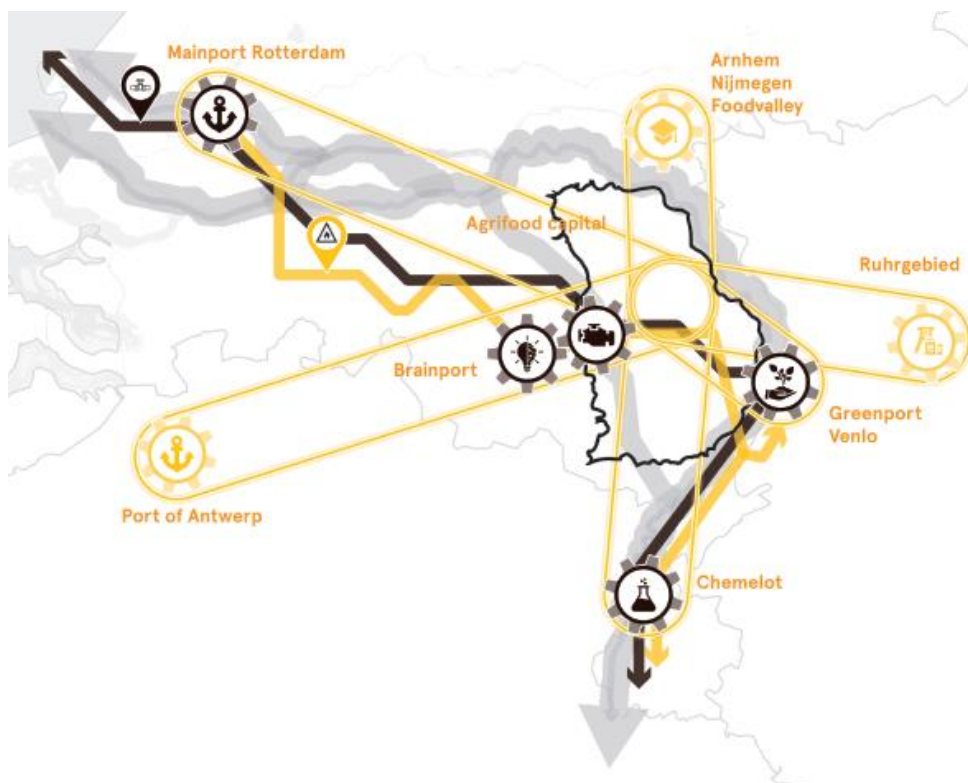

**Buck
Consultants
International**

Actieplan toekomstige economische dragers De Peel

Uitgevoerd in opdracht van:
Regieteam NOVEX De Peel

Nijmegen, 19 maart 2024

Inhoudsopgave

	Blz.
Hoofdstuk 1 Inleiding	1
Hoofdstuk 2 Verkenning toekomstige economische dragers	3
2.1 Huidige bedrijvigheid in aangepaste vorm	3
2.2 Nieuwe economische dragers die zich ontwikkelen	6
Hoofdstuk 3 Selectie van economische dragers	8
3.1 Impact op brede welvaart	8
3.2 (Economische) haalbaarheid	10
3.3 Selectie	12
Hoofdstuk 4 Instrumenten voor versnelling	13
4.1 Financiële instrumenten	13
4.2 Juridische instrumenten	14
4.3 Organisatorische instrumenten	14
Hoofdstuk 5 Ontwikkelpaden	15
5.1 Biobased bouwen	15
5.2 Agrifoodtech	18
5.3 Verbrede landbouw	19
5.4 Regionale energiesystemen en kringlopen	22
5.5 Plantaardige eiwitten	24
Bijlagen	28

Hoofdstuk 1 **Inleiding**

NOVEX De Peel

In het programma NOVEX werken alle overheden samen aan een plan voor de inrichting van Nederland. In het kader hiervan is De Peel één van de transitiegebieden met nationale betekenis. Het doel voor deze regio is om een toekomstbestendige, gezonde en natuurlijke leefomgeving voor de mensen die er (gaan) wonen, werken en recreëren te realiseren.

De economische basis in de landbouw en in het landelijk gebied, staat echter onder druk als gevolg van de transitie naar een toekomstbestendig landelijk gebied waarbij voldaan wordt aan internationale verplichtingen op het gebied van natuur (stikstof), klimaat en water. Zo ondergaan de van oudsher sterk aanwezige veehouderijketens grote veranderingen en heeft ook de akkerbouw grote uitdagingen om te voldoen aan de wettelijke kaders op het gebied van bodem en water. Daarnaast zetten arbeidstekorten, stikstof, netcongestie, klimaatproblemen, etc. een rem op investeringen in de ontwikkeling van de economie. De partijen die samenwerken in NOVEX De Peel zijn daarom op zoek naar een ondernemend perspectief op weg naar 2050, niet alleen om economische groei te stimuleren, maar vooral om de brede welvaart op lange termijn te verzekeren.

(Breed economisch) perspectief

Buck Consultants International (BCI) is om die reden gevraagd om onderzoek te doen naar Nieuwe Economische Draggers voor De Peel. Het is hierbij belangrijk om een antwoord te formuleren op de vraag:

- *Waar willen we in De Peel in de toekomst ons geld mee verdienen in met name het landelijk gebied en hoe leveren we daarmee een bijdrage aan onze brede welvaart? Kortom, wat zijn de toekomstige economische dragers voor De Peel richting 2050?*

Het voorspellen hoe de economie in De Peel er in 2050 uitziet, is een lastige taak. Bijvoorbeeld, de eerste smartphone is in 2007 (slechts 17 jaar geleden) geïntroduceerd en heeft maatschappelijk en economisch een grote revolutie teweeggebracht. Zo heeft dit geleid tot andere verdienmodellen in allerlei sectoren. Tegelijkertijd beseffen we dat dit soort disruptieve ontwikkelingen niet alle dagen voorkomen en dat veel economische ontwikkelingen voortbouwen op de bestaande economische en ruimtelijke structuur en beroepsbevolking van een regio. Om die reden is in dit onderzoek niet alleen gekeken naar nieuwe economische dragers, maar juist ook naar vernieuwing van bestaande dragers. Bovendien is er gekeken naar de belangrijkste 'drivers' voor (door)groei van bedrijvigheid: arbeidspotentieel, vernieuwende allianties en bedrijfsvormen die innovaties ontwikkelen, opschalen en verankeren. Hierbij focussen we niet alleen op verdienmodellen op bedrijfsniveau, maar ook (en vooral) op verdienvermogen op keten-, systeem- en regioniveau.

Naar 'coalitions of the willing'

Bij het bepalen van het ondernemend perspectief voor 2050 gaat het niet alleen om het 'wat' (toekomstige economische dragers), maar ook vooral om het 'hoe' en 'wie'. Om die reden zijn er in gesprek met partijen uit de keten ('coalitions of the willing') ontwikkelpaden opgesteld die moeten worden afgelegd om een drager tot wasdom te brengen. Hierin is aandacht besteed aan de rol van de betrokken partijen, doelen & ambities en de benodigde instrumenten en randvoorwaarden. Ondanks dat economische ontwikkeling zich beperkt laat sturen, is het wel noodzakelijk dat de juiste randvoorwaarden worden gecreëerd voor de ontwikkeling van bedrijvigheid (o.a. qua kennis en arbeidspotentieel) en ruimte wordt geboden aan ondernemers (binnen heldere kaders). Bovendien kunnen vernieuwende samenwerkingen tussen bedrijven (zowel in keten als tussen verschillende sectoren), kennispartners, overheden en maatschappelijke organisaties bijdragen aan economische ontwikkeling.

Leeswijzer

In dit actieplan zijn de resultaten van het onderzoek naar toekomstige economische dragers voor De Peel beschreven. In hoofdstuk 2 wordt als eerste aandacht besteed aan een eerste verkenning van mogelijke economische dragers voor toekomst. In hoofdstuk 3 is vervolgens een kwalitatief oordeel opgenomen over de impact op brede welvaart en economische haalbaarheid van de verschillende economische dragers. Op basis van dit oordeel is meer focus aangebracht in het actieplan. De verschillende typen instrumenten die versnelling kunnen bewerkstelligen worden in hoofdstuk 4 toegelicht, waarna ontwikkelpaden voor vijf toekomstige dragers in hoofdstuk 5 worden voorgesteld. De bijlagen zijn achterin bijgevoegd.

Hoofdstuk 2 **Verkenning toekomstige economische dragers**

De basis voor toekomstige (nieuwe) economische dragers wordt gevormd door de ontwikkelkansen van de aanwezige bedrijfstakken, het aanwezige en toekomstige arbeidspotentieel en de ruimtelijke mogelijkheden. Om inzicht te verkrijgen in die bestaande basis is een quickscan bronnenonderzoek uitgevoerd waarin de economische structuur, het arbeidspotentieel, het ruimtegebruik, brede welvaart en de kansen vanuit omringende regio's in beeld zijn gebracht. De resultaten van dit bronnenonderzoek zijn terug te vinden in een separate bijlage. Naast de bestaande basis is er gekeken naar de invloed van trends en ontwikkelingen op de bestaande economische structuur en is er een frisdenkersonderzoek gehouden met (regionale) experts met als doel om economische kansen, randvoorwaarden, versnellers en obstakels te identificeren. Dit is alles heeft geresulteerd in tweeëntwintig mogelijke economische dragers, geanalyseerd vanuit twee invalshoeken waardoor toekomstige economische dragers kunnen ontstaan, te weten:

- Huidige bedrijvigheid in aangepaste vorm.
- Nieuwe vormen van bedrijfsketens die zich nog moeten ontwikkelen.

2.1 **Huidige bedrijvigheid in aangepaste vorm**

In De Peel is een groot aandeel van de bedrijvigheid actief in de landbouw en industrie. Dit maakt de hightech systemen en materialen (HTSM) sector en de landbouwsector twee van de speerpuntsectoren van de Peel. Daarnaast worden ook de logistieke sector, de circulaire economie en de vrijetijdseconomie door de regio gezien als kernsectoren. Voor deze vijf speerpuntsectoren zijn in de paragrafen hierna de toekomstige economische kansen van de huidige bedrijvigheid in beeld gebracht.

Hightech systemen en materialen

De industriële sector is bovengemiddeld hard gegroeid in de afgelopen 10 jaar (in vergelijking met het Nederlandse gemiddelde). De Peel wordt om die reden ook vaak de 'Werkplaats voor de vernieuwing in de Brainport' genoemd. In een onderzoek van Erasmus Centre for Urban Port and Transport Economics (Erasmus UPT) wordt dit beeld benadrukt. Zij hebben onlangs een ruimtelijk-economische analyse uitgevoerd van De Peel en daarin geconcludeerd zij dat HTSM de sector is met de meeste diversificatiekansen met goede inbedding, die

mogelijkheden biedt voor grotere economische opbrengsten in de toekomst voor De Peel. De concrete kansen liggen binnen de industrie en energie bij:

- Het faciliteren van overloop van bedrijven vanuit Brainport (toeleveranciers).
- Het uitbouwen van bestaande automotieve cluster door de aanwezigheid van de automotieve campus in Helmond.

Landbouw

De tweede belangrijke kurk van de economie qua banen, productiviteit en concurrentiekracht is de landbouw en landbouw-gerelateerde sector (agro & food). Door nieuwe milieuriichtlijnen, veranderende consumentenwensen en -eisen (o.a. rond dierenwelzijn en gezondheid) en internationale concurrentie krijgt deze sector het steeds zwaarder. Door deze ontwikkelingen en een gebrek aan bedrijfsopvolging zullen bedrijven verdwijnen, maar zijn er ook kansen voor de andere bedrijven om meer toekomstbestendig te worden.

Deze kansen liggen voornamelijk bij een meer duurzame veehouderij (zowel grootschalige als op regionale schaal). Het gaat hierbij niet om een ontwikkeling waardoor we meer economische groei kunnen verwachten. De verduurzaming van de veehouderij heeft als doel om met de bedrijven die overblijven een sector te ontwikkelen die duurzaam kan voortbestaan, het gaat hierbij om:

- De verduurzaming van de melkveehouderij waarbij een deel van de bedrijvigheid behouden kan worden via het terugdringen van emissies op basis van mestvergisting, herinzet van digestaat en meten in bedrijf.
- Vitale varkenshouderij waarbij een deel van bestaande bedrijvigheid behouden kan worden door het circulair maken van de primaire productie en keten.

Circulaire economie

Naast de hightechindustrie en agro & food sector focust De Peel zich momenteel beleidsmatig ook op de circulaire economie. De circulaire economie is (nog) niet sterk gespecialiseerd in De Peel. De beleidsfocus is echter wel logisch gezien de focus op de hightechindustrie aan de ene kant en de agrofoodsector aan de andere kant. Een belangrijke kans voor de ontwikkeling van circulaire economie als economische drager ligt daarom op het snijvlak van agrofood en industrie bij:

- Het sluiten van kringlopen binnen alle sectoren en de grootschalige verwaarding van reststromen.

Logistiek

De regio de Peel ligt op de corridor van Rotterdam via Tilburg, Eindhoven en Venlo richting het Duitse achterland, hierdoor is het een aantrekkelijke locatie voor de logistieke sector. Ondanks dat de logistieke sector kwetsbaar is als het gaat om het lokale vestigingsmilieu en de mate van baancreatie, is de sector goed ingebed in De Peel. Hierdoor liggen er kansen voor de toekomst, met name op het gebied van:

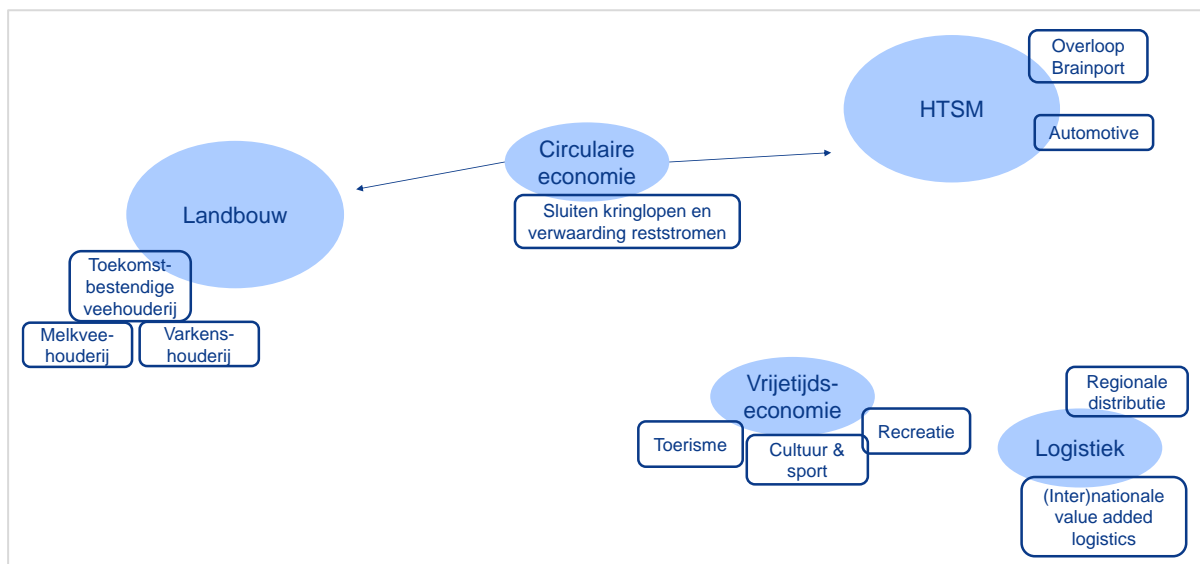
- Regionale distributie waarbij steeds meer slimme en groene mobiliteitsoplossingen voor de distributie van goederen binnen de regio en aangrenzende stedelijke gebieden worden toegepast.
- (Inter)nationale value added logistics waarbij de gunstige corridorligging wordt benut voor vestiging van logistieke activiteiten met hoge toegevoegde waarde. Hierbij voeren logistieke bedrijven extra activiteiten uit binnen het logistieke proces om klanten te ontzorgen, denk hierbij bijvoorbeeld aan: assemblage, montage, om- en verpakking en/of specifieke producttoevoegingen.

Vrijtijdseconomie

De vrijetijdseconomie staat in De Peel nog in de kinderschoenen, door de ligging en landschappelijke kwaliteiten van het gebied zijn er echter wel kansen voor de toekomst op het gebied van toerisme, recreatie, cultuur en sport:

- Toerisme: Meer samenhang creëren in accommodaties, attracties, arrangementen en profilering.
- Recreatie: Uitbouw van voorzieningen in De Peel voor recreatie voor zowel de eigen bevolking als de inwoners van de omringende stedelijke gebieden.
- Cultuur & sport: Grotere benutting van aanwezige cultureel erfgoed, voorzieningen en bedrijvigheid.

Samenvattend liggen er voor alle vijf de speerpuntsectoren economische kansen voor de toekomst in De Peel. In de volgende figuur is een overzicht opgenomen van kansrijke economische dragers op basis van de huidige bedrijvigheid in aangepaste vorm.

Bron: BCI

2.2 Nieuwe economische dragers die zich ontwikkelen

Uit de ruimtelijke-economische analyse van Erasmus UPT komt naar voren dat in de toekomst binnen de dienstverlening de grote economische opbrengsten gehaald kunnen worden voor De Peel. Nieuwe kansrijke economische dragers binnen de dienstverlening zijn onder andere de volgende:

- Industrieel ontwerp en vormgeving: product vernieuwing in industrie, agrofood, bouw, etc. via benutting TU/e- kennis en arbeidspotentieel.
- ICT/AI: waarbij geavanceerde ICT steeds verder wordt geïntegreerd en toegepast in allerlei bedrijfs- en consumentenprocessen.
- Creatieve industrie: waarbij de sector wordt ingezet voor doorontwikkeling van andere sectoren.

Dit type economische dragers zorgen er ook voor dat binnen de industriesector de synergie wordt versterkt tussen de in De Peel gevestigde bedrijven en de ketenoverloop vanuit de Brainport Regio. Dit biedt kansen voor:

- Clustervorming van internationaal toonaangevende agrotech bedrijven gericht op gezamenlijke initiatieven voor doorontwikkeling.

Om nieuwe verdienmodellen te creëren voor de agro & food sector zijn er verschillende kansrijke mogelijkheden, gericht op alternatieve teelten en toepassingen binnen de landbouw. Hierbij gaat het concreet om:

- Ketenontwikkeling van plantaardige eiwitten: waarbij dierlijke eiwitten in de food & feed worden vervangen door plantaardige eiwitten uit nieuwe teelten als lupine, sorghum, veldbonen, etc. en raffinage van reststromen.
- Ketenontwikkeling biobased bouwen: waarbij biobased materialenproducenten vezels halen uit biobased gewassen zoals hennep, vlas, olifantengras etc. en de koppeling zoeken met bouwbedrijven, ontwikkelaars/architecten, opdrachtgevers (corporaties, gemeentes), handel en logistiek.
- Inzetten op verbrede landbouw: waarbij landbouw wordt gecombineerd met andere functies zoals recreatie en zorgconcepten.
- Inzetten op vernieuwend agrarisch natuurbeheer: o.a. agroforestry, groen-blauwe diensten en grotere boeren met kavels nabij natuurgebied die worden gestimuleerd tot natuurbeheer naast intensieve productie.
- Inzetten op grootschalige productie en toepassingen van insecten in feed & food.

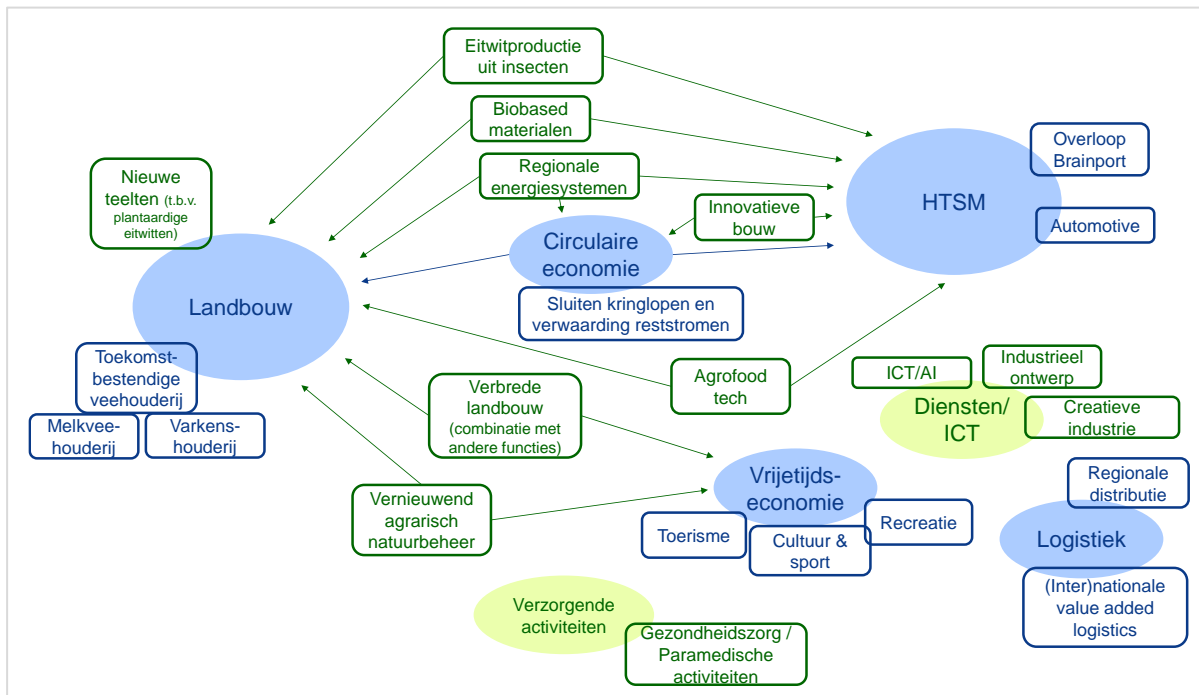
Op het snijvlak van landbouw, circulaire economie en de industrie zijn er daarnaast nog aanvullende economische kansen voor:

- Innovatieve bouw: waarbij meer gebruikt wordt gemaakt van circulaire en conceptuele/fabrieksmatige woning- en utiliteitsbouw, zowel bij nieuwbouw als renovatie van huizen en gebouwen.
- Regionale energiesystemen: waarbij kleinschalige productie, opslag en gebruik van energie wordt geïntegreerd in ruimtelijke economische plannen.

Afsluitend zijn er ook nog economische kansen voor De Peel binnen de meer verzorgende economische sectoren, zoals:

- Gezondheidszorg/paramedische activiteiten: ontwikkeling van innovatieve gezondheids- en zorgconcepten voor beheersing van kwaliteit, toegang en kosten van zorg in plattelandsgebieden.

In de volgende figuur is een overzicht van de kansrijke economische dragers op basis van de huidige bedrijvigheid in aangepaste vorm aangevuld met nieuwe kansrijke economische dragers.

Bron: BCI

Samenvattend zijn er op basis van een ‘frisdenkens’-bijeenkomst, recente onderzoeken en diverse gesprekken met partijen in het veld tweeëntwintig mogelijke toekomstige economische dragers geïdentificeerd. Een totaaloverzicht van deze tweeëntwintig economische dragers is terug te vinden in de bijlage.

Hoofdstuk 3 **Selectie van economische dragers**

Het aanpakken van de urgente opgaven rond waterkwaliteit, natuur en biodiversiteit en het tegengaan van klimaatverandering, staat in De Peel centraal. Hierbij is het ook van belang om oog te houden voor de toekomstige economie, denk daarbij aan werkgelegenheid en het creëren van toegevoegde waarde in het gebied, en het economisch realiteitsgehalte van beoogde (nieuwe) ontwikkelingen in De Peel.

Van de tweeëntwintig geïdentificeerde economische dragers voor de toekomst is daarom op basis van een expertoordeel van BCI een kwalitatief oordeel geveld over de impact en kansrijkheid van deze dragers. Dit oordeel is gebruikt om focus aan te brengen voor een toekomstig actieplan, gericht op het versnellen van de toekomstige economische dragers in De Peel. Dit kwalitatief oordeel is gebaseerd op de volgende twee volgtijdelijk beoordeelde hoofdkarakteristieken:

1 Impact op brede welvaart

Eerst is een relatieve kwalificatie gegeven van de impact van een economische drager op enkele voorname brede welvaartsaspecten (in vergelijking met de huidige situatie):

- Economisch op het gebied van werkgelegenheid en toegevoegde waarde en daaraan gerelateerde ruimtebeslag.
- Ecologisch op het gebied van effect op natuur, water en klimaat.
- Sociaal op het gebied gevolgen voor de (lokale) samenleving.

2 (Economische) haalbaarheid

Vervolgens is voor de dragers met relatief de grootste verwachte positieve impact op brede welvaart een inschatting gemaakt van de (economische) haalbaarheid op basis van de indicatoren: toekomstig marktperspectief, huidige bedrijvenbasis, huidige skills- en kennisbasis, regionaal netwerkkracht/leiderschap, regionale ruimtelijke inpassing, investeringsbehoefte en synergiekansen met omliggende regio's.

Als resultaat van deze getrapte beoordeling zijn vijf economische dragers voor de toekomst geselecteerd om focus aan te brengen aan een actieagenda met ontwikkelpaden per drager.

3.1 Impact op brede welvaart

In deze paragraaf beschrijven we op hoofdlijnen de verwachte impact ten opzichte van de huidige situatie. In de bijlage is een overzichtstabel opgenomen met de kwalitatieve oordelen per geïdentificeerde economische drager.

3 Economie

Economisch wordt met name de meeste impact verwacht van:

- Ketenontwikkeling van plantaardige eiwitten.
- Clustervorming van (innovatieve) agrotech-bedrijvigheid.
- Ketenontwikkeling van biobased bouwen.
- Ruimte voor overloop vanuit Brainport (toeleveranciers).
- Integratie en toepassing van ICT.
- Sluiten van kringlopen en verwaarden van reststromen.
- (inter)nationale value added logistics.

Deze dragers hebben de potentie om op relatief grote schaal bij te dragen aan nieuwe, kwalitatief hoogwaardige banen en bijbehorende toegevoegde waarde.

Voor economische dragers gerelateerd aan de veehouderij geldt dat deze momenteel economisch sterk bijdragen, maar dat hierbinnen werk gemaakt wordt van het aanpakken van de eerdergenoemde opgaven. Het gevolg hiervan is dat de huidige (hoge) impact van banen en toegevoegde waarde van deze drager naar verwachting in de toekomst in mindere mate in stand gehouden kan worden.

Naast banen en toegevoegde waarde brengen deze potentiële ontwikkelingen ook een bijbehorend ruimtebeslag met zich mee. Voor dragers met een significante industriële en/of logistieke schakel (waaronder circulaire verwerking van (rest)stromen, overloop vanuit Brainport en value added logistics) geldt dat deze een relatief groter ruimtebeslag vergen van werklocaties. Dit in tegenstelling tot dragers gericht op zakelijke dienstverlening (zoals ICT). De dragers met daarbinnen een cruciale akkerbouw schakel (waaronder de plantaardige eiwitten- en biobased bouwen ketens) hebben een andersoortige omvangrijke impact op het ruimtebeslag vanwege hun met name transformatieve impact op de ruimtelijke aanwending van akkers. Het gaat hierbij niet zozeer om meer ruimte voor nieuwe of andere functies, maar met name om een aanwending van bestaande akkers, weilanden en agrarische bedrijven voor andere teelten.

4 Ecologie

De belangrijkste ecologische impact wordt met name verwacht van economische dragers die zich direct of indirect richten op het aanpakken van de opgaven rond waterkwaliteit, natuur en biodiversiteit en het tegengaan van klimaatverandering. Dit betreft:

- Ketenontwikkeling van plantaardige eiwitten.
- De verduurzaming van de veehouderij.
- Eiwitproductie uit insecten.
- Vernieuwd agrarisch natuurbeheer.
- Clustervorming van (innovatieve) agrotech-bedrijvigheid.
- Ketenontwikkeling van biobased bouwen.

Voor een duidelijk negatieve impact op ecologie is geen acceptatie in de samenleving. Er wordt daarom van geen enkele nieuwe economische drager verwacht dat deze op dit punt tot een verlaging van de brede welvaart zal leiden.

5 Sociaal

De transitie van het landelijk gebied heeft mogelijk een grote sociale impact, de sociale impact van de economische dragers op zichzelf, is naar verwachting echter beperkt. Veel dragers zullen bijdragen aan toekomstbestendige (nieuwe) werkgelegenheid. Mogelijk leidt dat er wel toe dat er deels een omscholingsbehoefte onder de beroepsbevolking van De Peel ontstaat. Een ander mogelijk risico dat we voorzien betreft economische activiteiten die (deels) afhankelijk zijn van seizoensgebonden of anderszins fluctuerende werkgelegenheid of overlastgevendende economische activiteiten die, beperkt beschikbare, milieuruimte nodig hebben.

3.2 (Economische) haalbaarheid

In deze paragraaf beschrijven we de verwachte haalbaarheid van de economische dragers met relatief de meest positieve impact. In de bijlage is een overzichtstabel opgenomen met de kwalitatieve oordelen per geïdentificeerde economische drager.

1 Toekomstig marktperspectief

De economische dragers met het omvangrijkste (toekomstig) marktperspectief betreffen naar verwachting:

- Ketenontwikkeling van plantaardige eiwitten.
- Clustervorming van (innovatieve) agrotech-bedrijvigheid.
- Ketenontwikkeling van biobased bouwen.
- Integratie en toepassing van ICT.

Bij ieder van deze dragers is sprake van een groeiende markt, met daarbij een (inter)nationale afzetmarkt voor regionale bedrijven.

Voor de overige dragers geldt dat sprake is van een relatief minder groeiende, of zelfs krimpende, markt of er is sprake van een relatief kleinere, meer regionale, afzetmarkt voor bedrijven. Voor individuele partijen hoeft dit niet veel invloed te hebben op haalbaarheid, maar dit marktperspectief vormt wel een bepalende factor voor potentieel succes van een regio-brede economische drager.

2 Huidige bedrijvenbasis

De huidige basis in bedrijven en ondernemers in De Peel is het stevigste voor:

- De duurzame veehouderij.
- Agrarisch natuurbeheer.
- Clustervorming van (innovatieve) agrotech-bedrijvigheid.
- Ketenontwikkeling van biobased bouwen.
- Vrijtijdseconomie.

Voor ieder van deze dragers is al enige kritische massa aan bedrijven aanwezig. Dit geldt in mindere mate voor de overige economische dragers, waarvan weldegelijk mooie

voorbeelden in de regio vindbaar zijn, maar het aantal en de samenhang nog relatief beperkt is.

3 Huidige skills- en kennisbasis

De huidige basis in aanwezige kennis en vaardigheden in De Peel en de regionale inbedding daarvan, geeft een beeld vergelijkbaar met de bedrijvenbasis. Er zijn wel enkele accentverschillen voor dragers waarvoor kennis minder van belang is (zoals vrijetijdseconomie) of waarbij juist nog veel geïnvesteerd wordt in het opbouwen van deze kennisbasis (zoals biobased bouwen):

- Duurzame veehouderij.
- Verbrede landbouw.
- Agrarisch natuurbeheer.
- Clustervorming van (innovatieve) agrotech-bedrijvigheid.

Voor ieder van deze dragers is een fundament gelegd voor regionaal ingebedde en gedeelde kennis. Ook hierbij geldt dat voor de overige economische dragers al mooie voorbeelden van kennis in de regio vindbaar zijn, maar nog in relatief beperktere omvang.

4 Regionaal netwerkkracht/leiderschap

De kracht van het regionale netwerk en regionaal leidende partijen (en personen daarbinnen) vormen een bepalende factor om nieuwe regionale bewegingen (grootschalig) in gang te zetten. Met name voor de duurzame veehouderij geldt dat dit netwerk en enkele leidende partijen(/personen) in de regio aanwezig zijn. Bij de overige dragers ontstaat dit ook, maar is dit vaak regionaal nog in ontwikkeling.

5 Regionale ruimtelijke inpassing

Van alle dragers is de verwachting dat deze regionaal zijn in te passen (met voor iedere drager specifieke aandachtspunten). Voor intensievere vormen van (duurzame) veehouderij is de ruimtelijke inpassing in de toekomst wel een aanmerkelijk aandachtspunt gezien de vele opgaves.

6 Investeringsbehoefte en -kansen

Enkele economische dragers kennen een relatief omvangrijke (financiële) investeringsbehoefte, waarvoor regionaal en nationaal ook diverse partijen en fondsen beschikbaar zijn of (naar verwachting) komen. Dit geldt met name voor:

- Ketenontwikkeling van plantaardige eiwitten.
- Agrarisch natuurbeheer.
- Clustervorming van (innovatieve) agrotech-bedrijvigheid.
- Ketenontwikkeling van biobased bouwen.
- Integratie en toepassing van ICT.

7 Synergiekansen

Bij alle economische dragers liggen er kansen voor synergie en crossovers met omliggende regio's (zoals Brainport) en één of meerdere van de overige dragers.

3.3 Selectie

Op basis van voorgaande kwalitatieve oordelen is een selectie gemaakt van de meest kansrijke toekomstige economische dragers. Samen met het regieteam van NOVEX De Peel is ervoor gekozen om vijf economische dragers van de toekomst verder uit te werken, omdat deze nu nog onvoldoende zijn belegd of omdat er juist door een gezamenlijke (keten)aanpak meer uit te halen is. Het gaat om de volgende dragers:

- 1 Biobased bouwen.
- 2 Agrifoodtech.
- 3 Verbinding tussen de twee dragers Verbrede landbouw en Vernieuwd agrarisch natuurbeheer (natuurinclusief).
- 4 Verbinding tussen de twee dragers Regionale energiesystemen en Circulair (in de landbouw).
- 5 Plantaardige eiwitten.

In het volgende hoofdstuk worden mogelijke instrumenten voor versnelling van deze vijf dragers geïntroduceerd.

Hoofdstuk 4 **Instrumenten voor versnel- ling**

Het doel van een actieplan is om de geselecteerde toekomstige economische dragers voor De Peel te versnellen, zodat zicht blijft op en gewerkt wordt aan een positief economisch perspectief voor iedereen in de regio. Om deze versnelling te bewerkstelligen hanteren we drie categorieën van instrumenten die ingezet kunnen worden om deze versnelling vorm te geven:

- 1 Financiële
- 2 Juridische
- 3 Organisatorische

4.1 Financiële instrumenten

Financiële haalbaarheid is een cruciale randvoorwaarde voor het slagen van een economische ontwikkeling. Om versnelling aan te brengen aan initiatieven kan de regio investeringsprojecten, met een langere doorlooptijd, opwerken tot haalbare en betaalbare initiatieven. De ondersteuning richt zich hierbij op het in kaart brengen van de succesfactoren, kansen, risico's en slaagkansen en het identificeren en realiseren van de samenwerking, de businesscase en daarbij in te zetten publiek/private financieringsbronnen.

Denk bij de financiële haalbaarheid aan de volgende typen instrumenten:

- Financiële en organisatorische ondersteuning bij cluster- en consortiumvorming en eventuele (fonds)aanvragen voor samenwerkingsverbanden gericht op de ontwikkeling van economische dragers (bijvoorbeeld m.b.t. het GLB-NSP: LNV en provinciale interventies voor kennisverspreiding en innovatie – EIP – en productieve investeringen Groen Blauwe Architectuur – PI GBA).
- Het co-financieren van haalbaarheidsstudies vanuit eigen middelen, gericht op het van de grond krijgen van ontwikkel-initiatieven binnen economische dragers.

4.2 Juridische instrumenten

Een tweede randvoorwaarde voor het slagen van economische ontwikkeling is dat deze juridisch haalbaar en houdbaar is. Om versnelling aan te brengen aan initiatieven kan de regio initiatieven ondersteunen met passende en stimulerende juridische kaders en ruimte, en voorkomen dat onnodig vertraging of stagnatie bij initiatieven optreedt. De ondersteuning richt zich hierbij met name op het benutten van de kansen uit de omgevingswet, bijvoorbeeld rond milieuruimte en vergunningen. Overheden krijgen in de Omgevingswet namelijk, dankzij flexibiliteit en maatwerk, afwegingsruimte om de regels/voorschriften voor activiteiten en de doelen integraler op elkaar af te stemmen en af te wegen. Natuurlijk kan niet alles overal, maar in de juiste proporties kan wel veel. Bij behoorlijke verdeling van milieugebruiksruimte kan een optimum worden gecreëerd, waarin zowel de maatschappelijke natuur- en milieudoelen worden gehaald, als de handelingsruimte voor economische ontwikkeling in het gebied ideaal zijn.

Denk bij de juridische haalbaarheid aan de volgende typen instrumenten:

- Het optimaliseren van de beleidsontwikkeling in de omgevingsvisie(s) en -programma's van de betreffende provincies en gemeenten van De Peel, zodat ruimte in regelgeving ontstaat voor ontwikkel-initiatieven binnen economische dragers.
- (Met een regionaal juridisch expertteam) onderzoeken en toepassen van algemene regels, maatwerk (bijvoorbeeld ontheffingen) en vergunningen, gericht op het wegnemen van juridische belemmeringen voor ontwikkel-initiatieven binnen dragers.

4.3 Organisatorische instrumenten

De derde en laatste randvoorwaarde gaat over een netwerk van, een breed draagvlak onder en samenwerking tussen belanghebbenden in zowel de maatschappij als de economische dragers. Om versnelling aan te brengen aan initiatieven kan de regio haar commitment aan initiatieven uitdragen en meebouwen aan het draagvlak hiervoor bij onder andere kennisinstellingen, ngo's, overheden op elk niveau en de markt.

Denk bij de organisatorische haalbaarheid aan de volgende typen instrumenten:

- Het financieel en organisatorisch ondersteunen van initiatieven gericht op het regionaal samenbrengen en binden van ecosysteempartijen en maatschappij rond economische dragers.
- Lobby voor economische dragers bij bepalende overheden en andere partijen op alle niveaus (regionaal, landelijk en Europees).

In het volgende hoofdstuk gaan we nader in op de bij de vijf geselecteerde economische dragers geïdentificeerde instrumenten en bijbehorende acties.

Hoofdstuk 5 **Ontwikkelpaden**

Tijdens vijf ontwikkelsessies zijn concrete acties geïdentificeerd waaraan de komende jaren kan worden gewerkt om de geselecteerde vijf toekomstige economische dragers op een De Peel-specifieke wijze te versnellen. Tijdens deze ontwikkelsessies is bediscussieerd: *welke ambitie streven we na, waarin is De Peel onderscheidend, wat is er de komende jaren nodig om deze ambitie te versnellen en met wie doen we dat?*

In dit hoofdstuk zijn per economische drager de contouren van een ontwikkelpad uitgewerkt door inzicht te geven in de lopende voorbeelden c.q. projecten, onderscheidend vermogen van de Peel, ambitie, betrokken partijen, kansrijke locatietypen, acties over de tijd en een eerste indicatie van kosten voor acties. Voor het bepalen van kansrijke locatietypen wordt gebruik gemaakt van de verschillende lijnen naar de toekomst voor de verschillende deelgebieden die in het Ontwikkelperspectief NOVEX de Peel 2050 zijn gedefinieerd. In de bijlage is een overzicht opgenomen van de verschillende deelgebieden en kansrijke ontwikkelingen. In dezelfde bijlage is ook een samenvattende tabel opgenomen waarin is weergegeven welk type deelgebied bij welke economische drager past.

5.1 **Biobased bouwen**

Deze economische drager is erop gericht om circulaire bouwketens verder te brengen, waarin (massa van) vezelrijke gewassen worden verwerkt tot biobased bouwmaterialen (vezels, isolatiematerialen, coatings, etc.) en toegepast in de bouw (nieuwbouw en renovatie). Er lopen momenteel al verschillende projecten en initiatieven op dit thema in de Peel:

- *Building balance (landelijk transitieprogramma)*
Dit programma heeft als doel het gebruik van biograndstoffen in de bouw versneld opschalen, door regionale en landelijke ketens te stimuleren en ondersteunen van land tot pand. Binnen de Peel lopen er regionale projecten in Zuidoost-Brabant en in Limburg. In Zuidoost-Brabant is er sprake van een samenwerking tussen boeren, dertien woningcorporaties en drie bouwbedrijven die in de komende 5 jaar versneld naar (waar mogelijk) 100% biobased materiaalgebruik willen komen. In Limburg wordt samen met LLTB, Platform Nieuwe Teelten, LIOF, provincie Limburg en de Rabobank gebouwd aan een keten van land tot pand.
- *Pilot natte teelten (via AgroProeftuin de Peel)*
Pilot waarin waterschap Aa en Maas samen met partners methoden voor waterhuishouding met natte teelten test. Daarbij is er ook ruimte voor ondernemers om verdienmodellen uit te werken.

- *BioBuilder*
Startup die door het ontwikkelen en produceren van biobased prefab elementen biobased bouwen de standaard wil maken. Momenteel wordt gewerkt aan een productie-installatie waarmee de prefab elementen gemaakt kunnen worden.
- *Strotec Gevel*
Strotec en Bouwbedrijf Gebroeders van Herpen ontwikkelen gezamenlijk een Strotec Gevel gemaakt van biobased bouwmaterialen (stro en gecertificeerd hout).

Uit de ontwikkelsessie is naar voren gekomen dat er in De Peel momenteel verschillende goede projecten lopen, daarom is het niet de bedoeling om nieuwe initiatieven of projecten op te starten maar om te kijken waar bestaande projecten versneld kunnen worden door knelpunten op te lossen. Deze economische drager past qua locatietype op meerdere plekken, afhankelijk van de activiteit. De teelt van vezelgewassen past goed binnen de grootschalige productielandschappen en de afwisselende dekzanden. Terwijl de verwerking van vezelgewassen tot biobased bouwmaterialen het beste plaats kan vinden op bedrijventerreinen op de economische as Brainport-Venlo.

Ambitie voor deze economische drager:

- ***Doorontwikkeling van regionale ketens voor biobased bouwen: van land tot pand***

Om deze ambitie te behalen zijn de volgende drie acties noodzakelijk om de kennisdeling te vergroten en ondersteuning te bieden bij het oplossen van knelpunten:

- ***Kennisdeling door de gehele keten***

De teelt en verwerking van de vezelrijke gewassen tot biobased bouwmaterialen is nog een vrij nieuwe aangelegenheid, hierdoor is er nog veel onduidelijkheid en wordt er veel gepionierd. Boeren vragen zicht bijvoorbeeld af welke gewassen het meest geschikt zijn als input voor bouw materiaal of welk bouw materiaal van welk gewas gemaakt kan worden. Aan de andere kant zitten verwerkers van teelten met de vraag aan welke kwaliteitseisen de bouwmaterialen moeten voldoen. Algehele kennisdeling door gehele keten kan bijdragen aan het verkrijgen van antwoorden

Het volgende instrument kan bijdragen aan de versnelling van deze actie:

- *Korte termijn (<1 jaar), organisatorische haalbaarheid:* Bieden van organisatorische ondersteuning vanuit overheden bij het samenbrengen van partijen in de gehele keten, dit kan bijdragen aan de kennisdeling door de gehele keten en het overkomen van onwetendheid en onbekendheid van kansen.

Een indicatie van de kosten voor deze actie ligt op ca. 50.000 tot 75.000 euro per jaar.

- ***Ondersteuning verkenning natte teelten***

Delen van De Peel bestaan uit hoge zandgronden die door klimaatverandering kampen met droogte. Het waterschap wil het water langer vasthouden, wijst (hoog gelegen drassige plekken bij breuklijnen) herstellen en de bodem als waterbuffer gebruiken. Om die reden wordt er momenteel een pilot uitgevoerd waarbij wordt gekeken of natte teelten kunnen helpen bij het realiseren van deze taken. Deze natte teelten (zoals lisdodde, riet, en wilg) kunnen verwerkt worden tot duurzaam bouw materiaal, zoals isolatiemateriaal. Dit genereert ook nieuwe verdienmodellen voor agrariërs, doordat zij een groot deel van

de gronden in bezit hebben waar de natte teelten op kunnen groeien. Bij de ontwikkeling van het gebied waar de natte teelten verbouwd moeten gaan worden, lopen initiatiefnemers momenteel echter tegen allerlei barrières aan wat betreft wet- en regelgeving en samenwerking.

De volgende instrumenten kunnen bijdragen aan de versnelling van deze actie:

- *Korte termijn (<1 jaar), organisatorische haalbaarheid:* momenteel is nog onvoldoende helder wat wel en niet mag op een land bij het verbouwen van natte gewassen. Daarnaast denken belanghebbenden nog veel binnen hun eigen hokje, waardoor een keten-brede ontwikkeling onvoldoende van de grond komt en er niet integraal naar de ruimtelijke ordening van het gehele gebied gekeken wordt. Organisatorische ondersteuning vanuit overheden kan helpen bij het bij elkaar brengen van stakeholders (staatbosbeheer, gemeenten, provincies, telers, producenten etc.).
- *Korte termijn (<1 jaar), juridische haalbaarheid:* in het verlengde van het voorgaande kunnen overheden door het opzetten van een regionaal juridisch expertteam initiatiefnemers ondersteunen met het op een juiste wijze doorlopen van (planologische) procedures.

Een indicatie van de kosten voor deze acties ligt op ca. 25.000 oplopend tot 100.000 euro per jaar (afhankelijk van het aantal te ondersteunen initiatieven) voor een regionaal juridisch expertteam. Het eerste actiepunt vraagt voornamelijk het beschikbaar stellen van (beperkte) capaciteit vanuit provincies en gemeenten.

- ***Ketenontwikkeling stro als biobased bouw materiaal***

Om biobased bouwen de standaard te maken is er meer zekerheid nodig in de gehele keten. Telers hebben zekerheid nodig dat ze gewassen kunnen afzetten, fabrikanten van biobased bouwmaterialen hebben bouwprojecten nodig waar de geproduceerde materialen in toegepast kunnen worden en opdrachtgevers hebben zekerheid nodig dat de materialen door de kwaliteitsborging heen komen. Uit de ontwikkelsessie is naar voren gekomen dat voor de ketenontwikkeling van stro als bouw materiaal voor prefab skeletbouw de meeste kansen worden gezien om deze zekerheid te kunnen bieden aan alle schakels in de keten. Tijdens de ontwikkelsessie is al gesproken over de mogelijke inrichting van een consortium met een prefab-bouwbedrijf.

De volgende instrumenten kunnen bijdragen aan versnelling van deze actie

- *Korte termijn (<1 jaar), juridische haalbaarheid:* juridische ondersteuning vanuit overheden kan bijdragen aan de kwaliteitsborging van biobased bouwmaterialen.
- *Middellange termijn (1-2 jaar), organisatorische haalbaarheid:* Bieden van financiële of organisatorische ondersteuning vanuit overheden aan biobased bouwinitiatieven kan helpen bij het verkennen van nieuwe samenwerkingsvormen tussen verschillende partijen in de keten.

Een indicatie van de kosten voor deze acties ligt op ca. 25.000 tot 75.000 euro ter ondersteuning van kwaliteitsborging. Het tweede actiepunt vraagt voornamelijk het beschikbaar stellen van (beperkte) capaciteit vanuit provincies en/of gemeenten met eventueel ondersteunende middelen van ca. 25.000 tot 50.000 euro per jaar.

Geïdentificeerde mogelijke samenwerkingspartners:

- Derks Gewasbescherming / Derks Akkerbouw & Duurzame energie
- BioBuilder
- Denkkamer
- Innovatiehuis de Peel/AgroProeftuin de Peel
- Building Balance

5.2 Agrifoodtech

Deze economische drager is erop gericht om een nieuwe generatie foodprocessing verder te brengen (bijv. voor productie van plantaardige eiwitten) en regionaal ontwikkelde (sensorgedreven) agrifoodtech in te kunnen zetten als integrale oplossingen voor de transitie van de landbouw. In nabije omgeving van De Peel zijn veel internationale koplopers in de agrifoodtech sector actief die zich bezighouden met onder andere gewasbescherming, watertechnologie, staltechnieken en foodprocessing. Denk hierbij bijvoorbeeld aan Marvu, VDL Agrotech, Marel en Foodlife. Daarnaast hebben begin vorig jaar Brainport Development en AgriFood Capital gezamenlijk een programmabureau geopend op het gebied van foodtech genaamd: Next Tech Food Factories. Hiermee willen beide partijen machinebouwers, hightech leveranciers en voedselverwerkende bedrijven samenbrengen om nieuwe systemen te ontwikkelen, testen en integreren in de bedrijfsvoering. De verbinding tussen voedselverwerkende bedrijven en technology providers wordt ook gelegd door FoodTechBrainport.

Doordat er al een krachtig ecosysteem van agrifoodtech bedrijven in nabije omgeving aanwezig is, is in de ontwikkelsessie naar voren gekomen dat de kansen voor agrifoodtech voor de Peel vooral liggen bij het verder brengen van andere economische dragers door het inzetten van die agrifoodtech bedrijven. Het is daarbij niet de bedoeling om nieuwe initiatieven of programma's op de starten, maar juist agrifoodtech bedrijven te koppelen aan andere initiatieven en programma's in de regio. Daarmee is deze economische drager een enabler van de andere economische dragers. Qua locatietypen past dit het beste op bedrijventerreinen op de economische as Brainport-Venlo, nabij het Brainport cluster, verstedelijkte kernen en/of de verstedelijkingsradiaal.

Ambitie:

Het benutten van de agrifoodtechsector om de andere vier economische dragers te versnellen

Regionale en lokale samenwerking is van belang om deze ambitie te behalen en door middel van de inzet van agrifoodtech de ontwikkeling van andere economische dragers te versnellen.

- ***Verbinden tech-ondernemers met verbonden Peelproeftuinen***

Boeren, onderwijsinstellingen en overheden werken momenteel intensief samen binnen de verbonden Peelproeftuinen om nieuwe gewassen voor de akkerbouw te verkennen en te ontwikkelen. Naast de waardevolle kennisinstellingen kunnen ook Tech-ondernemers bij de verschillende verbonden Peelproeftuinen betrokken worden om te komen tot

vernieuwende praktische oplossingen. Techbedrijven komen met andere inzichten en oplossingen dan de nu gangbare partners in de proeftuinen. Een voorwaarde is dat uit de verbonden Peel-proeftuinen enkele duidelijke technische uitdagingen benoemd worden, waarop de techbedrijven hun kennis en expertise in kunnen zetten.

Het volgende instrument kan bijdragen aan de versnelling van deze drager actie:

- *Korte termijn (<1 jaar), organisatorische haalbaarheid:* tot op heden zijn techbedrijven nog niet bij de verbonden Peelproeftuinen betrokken. Door het bieden van organisatorische ondersteuning vanuit provincie en gemeenten kunnen de huidige samenwerkingsvormen verbreed worden, waardoor gekeken kan worden of techbedrijven een bijdrage kunnen leveren aan de Peelproeftuinen.

Een indicatie van de kosten voor deze actie ligt op ca. 25.000 tot 75.000 euro per jaar voor het organiseren van verkenningen en eventueel een event (bijvoorbeeld een hack-a-ton).

- **Onderlinge verbinding techbedrijven versterken**

Het verbinden van regionale en lokale techbedrijven met elkaar en met techbedrijven in de ruimere Brainport regio gericht op het gezamenlijk komen tot integrale oplossingen voor de opgaven in de landbouw van De Peel. Gericht op een compleet duurzaam bedrijfsvoering systeem, in plaats van individuele deelsystemen met deeloplossingen.

De volgende actie is voor de versnelling van deze drager geïdentificeerd:

- *Middellange termijn (1-2 jaar), organisatorische haalbaarheid:* Bieden van financiële of organisatorische ondersteuning vanuit overheden aan marktinitiatieven bij het verkennen van nieuwe samenwerkingsvormen.

Een indicatie van de kosten voor deze actie ligt op ca. 25.000 tot 50.000 euro per jaar voor het ondersteunen van netwerk- en samenwerkingsinitiatieven.

Geïdentificeerde mogelijke samenwerkingspartners:

- VDL Agrotech
- BOM
- Brainport Devopment / AgriFood Capital: Next Tech Food Factories

5.3 Verbrede landbouw

Deze economische drager is erop gericht om, door middel van een combinatie van functies en nieuwe samenwerkingsmodellen, een verdienmodel onder natuurinclusieve en verbrede landbouw te leggen. Het doel daarbij is om aanvullende (agrarische en niet-agrarische) verdienmodellen voor agrariërs te creëren. Er loopt momenteel een verscheidenheid aan initiatieven, projecten en samenwerkingsverbanden rondom dit onderwerp de Peel, zoals:

- *Baroef/Green Valley Estate*
Varkenshouderij in combinatie met horeca, catering, feesten en een paardenhouderij.

- *Coöperatie Limburgse Zorgboeren*
Agrarisch bedrijf waar mensen met een hulp- of zorgvraag een passende dagbesteding vinden.
- *Verenigde agrarische kinderopvang (VAK)*
Kwalitatief hoogwaardige kinderopvang in een groene, natuurlijke omgeving bij de boer.
- *Herenboeren*
Kleinschalig coöperatief gemengd boerenbedrijf, waar meerdere mensen uit dezelfde omgeving samen een boerderij hebben opgericht die wordt beheerd door boeren in loondienst.
- *Boerderij Educatie Limburg*
Boerderijen waar kinderen leren waar gezonde voeding vandaan komt.
- *Coöperatie Natuurrijk Limburg*
Initiatief met als doel het stimuleren en motiveren van grondgebruikers, grondeigenaren en organisaties om op eigen terrein activiteiten te ontplooiën die tot meer biodiversiteit en (lokale) herkenbaarheid van het buitengebied leiden.
- *Agroforestry Netwerk Brabant*
Teeltsysteem waarbij bomen en struiken worden gecombineerd met landbouw of veeteelt.

Welke aanvullende verdienmodellen blijken te werken binnen een toekomstige economische drager is nog onzeker, het is daarom van belang om verschillende kansen te verkennen en de doorontwikkeling hiervan op een De Peel-specifieke wijze te versnellen. Qua locatietypen is deze economische drager op verschillende plekken in te passen, te weten: oude vruchtbare gronden, groenblauwe hart, ruime beekdalen, fijnmazige Maasdal/Rivierdal en de klimaat robuuste backbone.

Ambitie:

Anders omgaan met agrarische bedrijfsvoering en omliggende grond en gebieden

Uit de ontwikkelsessie zijn de volgende kansen gekomen om nader te verkennen:

- ***Zorg en onderwijs***
Zorg en onderwijs vormen een belangrijk fundament onder onze maatschappij: “*pas wanneer we zorgdragen voor elkaar kunnen we goed zorgen voor onszelf en de leefbare omgeving*”. Kleinschalige initiatieven zijn daarbij noodzakelijk om kleinere gemeenschappen leefbaar te houden.

De volgende instrumenten zijn voor de versnelling van deze drager geïdentificeerd:

- *Korte termijn (<1 jaar), financiële haalbaarheid:* Het creëren van een duurzame businesscase blijkt vooralsnog erg lastig voor kleinschaligere initiatieven. Vanuit overheden, met marktinitiatieven, inventariseren van de organisatorische en financiële kansen en knelpunten voor (kleinschalige) zorg en onderwijs initiatieven in het landelijk gebied.
- *Middellange termijn (1-2 jaar), organisatorische haalbaarheid:* Initiatieven kunnen van elkaar leren en elkaar versterken. Bieden van financiële of organisatorische ondersteuning vanuit overheden aan marktinitiatieven bij het verkennen van nieuwe samenwerkingsvormen.

- *Middellange termijn (1-2 jaar), juridische haalbaarheid:* Vanuit overheden onderzoeken (waar nodig) van optimalisatiemogelijkheden voor omgevingsvisie(s) en programma's als het gaat om het toestaan van nieuwe maatschappelijk waardevolle combinaties.

Een indicatie van de kosten voor deze acties liggen op ca. 50.000 tot 100.000 euro per jaar (afhankelijk van de mate waarin) initiatieven ondersteund kunnen worden op organisatorisch, juridisch en/of financieel vlak.

- **Combinatie van nieuwe functies**

Initiatieven, zoals Heerenboeren/Creabitat en Landdrift, waarbij nieuwe functies worden gecombineerd in het buitengebied (regeneratieve landbouw, voedselbossen, zorg, recreatie, wonen) die daarbij maatschappelijke problemen oplossen (of eigenlijk niet veroorzaken door anders om te gaan met bodem en gebieden), zijn voor alle partijen nieuw. Hierbij is het met name van belang om kansen te zoeken om dit op een gewenste wijze van de grond te krijgen met juridische en planologische ondersteuning.

De volgende instrumenten zijn voor de versnelling van deze drager geïdentificeerd:

- *Middellange termijn (1-2 jaar), juridische haalbaarheid:* Opzetten van een regionaal juridisch expertteam om initiatiefnemers en overheden te ondersteunen met het doorlopen van procedures. Gericht op de kansen in het kader van de Omgevingswet (onderzoeken en toepassen van algemene regels, maatwerk en vergunningen).
- *Middellange termijn (1-2 jaar), organisatorische haalbaarheid:* Met overheden organiseren van betrokken en koplopende verantwoordelijke bestuurders en ambtenaren, zodat zij verenigd voor nieuwe economische dragers hun nek uitsteken.

Een indicatie van de kosten voor deze acties ligt op ca. 25.000 oplopend tot 100.000 euro per jaar (afhankelijk van het aantal te ondersteunen initiatieven) voor een regionaal juridisch expertteam. Het tweede actiepunt vraagt voornamelijk het beschikbaar stellen van (beperkte) capaciteit en (politieke) daadkracht vanuit provincies en gemeenten.

- **Nieuwe cultuurlandschappen**

Nieuwe cultuurlandschappen, zoals Agroforestry, vragen om een langjarige (voor)investering. Hierbij kan na ongeveer 8 jaar sprake zijn van een renderende businesscase.

De volgende instrumenten zijn voor de versnelling van deze drager geïdentificeerd:

- *Korte termijn (<1 jaar), financiële haalbaarheid:* Met overheden onderzoeken van ondersteuningsmogelijkheden vanuit overheids- en/of private fondsen voor een (regionaal) voorinvesteringsfonds gericht op financiële haalbaarheid van nieuwe cultuurlandschappen.
- *Middellange en lange termijn (2-5 jaar), financiële haalbaarheid:* (Vanuit overheden bijdragen aan) de organisatie van een (regionaal) voorinvesteringsfonds gericht op marktinitiatieven voor nieuwe cultuurlandschappen.

Een indicatie van de kosten voor de eerste actie ligt op ca. 50.000 euro voor een haalbaarheidsonderzoek. Het tweede actiepunt vraagt voornamelijk om het inzetten van capaciteit om gelden uit bestaande fondsen beschikbaar te krijgen.

- **Waardecreatie van bodem- en natuurverbetering**

Bodemverbetering creëert waarde, maar heeft veelal geen onderliggend verdienmodel en dat zal daarom gecompenseerd moeten worden met het toestaan van nieuwe functies in die gebieden, zoals eerder al is vermeld. Belangrijke voorwaarde is dat voor die nieuwe typen gebiedsontwikkelingen er ook private financiers zijn. Een aantal initiatiefnemers geeft aan daar volop over in gesprek te zijn. Een belangrijk element daarbij is hoe de grondkosten van deze natuurverbetering en bodemverbetering gefinancierd gaan worden.

De volgende instrumenten zijn voor de versnelling van deze drager geïdentificeerd:

- *Korte termijn (<1 jaar), financiële haalbaarheid:* Vanuit overheden marktinitiatieven ondersteunen in hun zoektocht naar en het onderzoek naar de mogelijkheden voor verpachting van gronden die via een groundbank zijn verkregen.
- *Middellange en lange termijn (2-5 jaar), financiële haalbaarheid:* (Vanuit overheden bijdragen aan) de organisatie en oprichting van een (regionale) groundbank gericht op marktinitiatieven voor bodem- en natuurverbetering.

Een indicatie van de kosten voor de eerste actie ligt op ca. 50.000 euro voor een haalbaarheidsonderzoek. Inzicht in eventuele kosten voor het tweede actiepoint dienen voort te vloeien uit dit haalbaarheidsonderzoek.

Geïdentificeerde mogelijke samenwerkingspartners:

- Baroef/Green Valley Estate
- ZLTO
- Herenboeren
- Rombouts Agroecology
- Innovatiehuis de Peel

5.4 Regionale energiesystemen en kringlopen

Biogas en groengas vormen een steeds belangrijkere kans in de energietransitie, als onderdeel van de totale 'energiemix'. Zo rekent het ministerie van EZK in 2030 op jaarlijks 2 miljard m³ groengas. Naast het vergisten tot biogas (en eventueel verwaarden tot groengas) kan de dierlijke meststofketen verder gesloten worden door betere aanwending van mestproducten op weilanden en akkerlanden. Momenteel lopen er al verschillende initiatieven en samenwerkingen op dit onderwerp in de Peel:

- *Mestac U.A.*

Dit is een coöperatie van 300 boeren welke zich bezighoudt met mestafzet. Onderdeel is ook de eigen mestverwerkingsfabriek Merensteyn, waar mest verwerkt wordt tot waardevolle mestproducten. Mestac is momenteel aan het verkennen of ze de mest ook kunnen vergisten tot biogas.

- *World Biobased Centre Zevenellen*

Hier is plaats voor initiatieven voor de duurzame verwerking van biomassaströmen waaronder de Bio Transitie Centrale waar organische restströmen worden verwerkt tot hernieuwbare grondstoffen zoals energie, water en mineralen.

Door binnen de landbouw in de Peel, de verduurzaming van veehouderij én akkerbouw nadrukkelijker te koppelen, kan het sluiten van de meststofketen worden versneld. De Peel is hiermee een gebied waar verduurzaming van veehouderij en akkerbouw geïntegreerd wordt opgepakt. Als naar de verschillende locatietypen gekeken wordt past deze economische drager het beste in een grootschalig productielandschap.

Ambitie:

Regionale energiesystemen en kringlopen sluiten op bedrijfs- en gebiedsniveau

Om deze ambitie te bewerkstelligen is regionaal organisatievermogen van belang om verschillende kansen te verkennen en de ontwikkeling hiervan op een De Peel-specifieke wijze te versnellen. Het gaat hierbij om de volgende twee acties:

- ***Ondersteuning van monovergisting en mestverwaarding***

Monovergisting (en productie van groen gas) en mestverwaarding kunnen regionaal op drie niveaus worden versneld: (grootschalig) bedrijf, grootschalig bedrijvencluster en regio-breed. Alle initiatieven hebben behoefte aan ondersteuning in juridisch advies, ondersteuning van innovaties en de juridische borging van de emissiereducties in de mestketen.

De volgende instrumenten zijn voor de versnelling van deze drager geïdentificeerd:

- *Middellange termijn (1-2 jaar), juridische haalbaarheid:* Opzetten van een regionaal juridisch expertteam om initiatiefnemers en overheden te ondersteunen met het doorlopen van procedures. Gericht op de kansen in het kader van de Omgevingswet (onderzoeken en toepassen van algemene regels, maatwerk en vergunningen). Zodat passende locaties toegewezen kunnen worden en noodzakelijke vergunningen geborgd zijn.
- *Middellange en lange termijn (2-5 jaar), financiële haalbaarheid:* Vanuit overheden ondersteunen van cluster- en consortiumvorming en verkennen van mogelijkheden voor bijvoorbeeld regionaal publiek/privaat investeringsfonds voor monovergisting en mestverwaarding investeringen.

Een indicatie van de kosten voor deze acties ligt op ca. 25.000 oplopend tot 100.000 euro per jaar (afhankelijk van het aantal te ondersteunen initiatieven) voor een regionaal juridisch expertteam. Het tweede actiepunt vraagt voornamelijk om het inzetten van capaciteit om gelden uit bestaande fondsen beschikbaar te krijgen.

- ***Gebiedscoöperaties***

In de eerste gebiedscoöperaties (Meijel/Nederweert, Land van Cuijk) werken boeren gezamenlijk aan het produceren binnen emissieplafonds (stikstof, methaan, bodem en water). Dit kan in de regio een samenwerkingsmodel vormen voor de toekomst.

De volgende instrumenten zijn voor de versnelling van deze drager geïdentificeerd:

- *Middellange termijn (1-2 jaar), juridische haalbaarheid:* Opzetten van een regionaal juridisch expertteam om nieuwe initiatiefnemers voor coöperaties en overheden te ondersteunen met het doorlopen van procedures. Gericht op de kansen in het kader van de Omgevingswet (onderzoeken en toepassen van algemene regels, maatwerk en vergunningen).
- *Middellange termijn (1-2 jaar), financiële haalbaarheid:* Vanuit overheden marktinitiatieven voor nieuwe coöperaties ondersteunen met cofinanciering van (financiële) haalbaarheidsstudies.

Een indicatie van de kosten voor deze acties ligt op ca. 25.000 oplopend tot 100.000 euro per jaar (afhankelijk van het aantal te ondersteunen initiatieven) voor een regionaal juridisch expertteam. Het tweede actiepunt vraagt voornamelijk om het inzetten van capaciteit om gelden uit bestaande fondsen beschikbaar te krijgen.

Geïdentificeerde mogelijke samenwerkingspartners:

- Boerencoöperatie Mestac
- World Biobased Centre Zevenellen
- Rabobank
- ZLTO
- Enexis

5.5 Plantaardige eiwitten

Deze economische drager is gericht op het vervangen van dierlijke eiwitten in food en feed door het telen en verwerken van meer eiwitrijke plantaardige gewassen zoals lupine, sorghum, veldbonen, etc. en het halen van eiwitten uit reststromen. Overall in Nederland lopen momenteel initiatieven rondom dit onderwerp, zo ook in De Peel. Hierbij gaat het onder andere om de volgende projecten, initiatieven en samenwerkingen:

- *Projecten via innovatiehuis de Peel en AgroProeftuin de Peel:*
 - Project: 'Verbonden Peelproeftuinen voor Slimme Rotatieteelten'. Doel: komen tot nieuwe rotatieteelten, die maximaal voordeel opleveren op de zandgronden. Nieuwe vlinderbloemigen gewassen spelen hierbij een sleutelrol.
 - Project Lupine: plantaardige eiwitten uit de Peel/LuPeel. Doel: lupine in de Peel op de (menu)kaart te zetten bij chef-koks, consumenten en boeren. Samenwerking met Bijzonder Brabants, restaurants, FoodUp!Brabant en onderwijsinstellingen.
- *Initiatieven rondom Bio-circulaire Economie Limburg (IBEL):*
 - Feed design lab. Doel: circulair inzetten van reststromen via de diervoederketen, sturen op output mest varkenshouderij en alternatieve eiwitbronnen vleeskuikenvoeders. Samenwerking tussen o.a. DSM, Greenport Venlo, Boerenbond, Royal Agrifirm Group, Vitelia.
 - Grassa. Doel: graseiwit voor food en feed.

- *Platform nieuwe teelten Limburg*
Met als doel om een bijdrage te leveren aan het vormen van nieuwe ketensamenwerkingen in de keten van plant tot klant. Samenwerking tussen LLTB, WUR Open Teelten, HAS Green Academy, Vereniging Innovatief Platteland, Compas Agro BV en Maastricht University.
- Projecten rondom gezonde voeding en biocirculaire economie binnen Brightlands Campus Greenport Venlo.
- Bij Driessen Food Extrusion worden plantaardige grondstoffen zoals soja gebruikt voor het maken van vlokken en korrels die worden toegepast in vleesvervangers, ontbijtgranen en energierepen.
- Bij Nijsen company worden nevenproducten van de levensmiddelenindustrie gebruikt als grondstof voor varkensvoer.
- *Producentenorganisatie eiwitboeren van Nederland*
Met als doel de teelt, productie en consumptie van vlinderbloemige (droog te oogsten) peulvruchten van Nederlandse bodem te laten vliegen.

Doordat er veel vergelijkbare initiatieven lopen is het belangrijk dat er een onderscheidende positie in de Peel wordt opgebouwd. Uit de ontwikkelsessie is naar voren gekomen dat voor de Peel het onderscheidend vermogen ligt in het maken van hoogwaardige producten voor humane voeding. Concreet gaat het om het verwerken van lokaal geteelde plantaardige eiwitrijke gewassen tot regionale streekproducten of halffabricaten voor humane voeding. Hierin wordt de samenwerking gezocht tussen alle typen bedrijven in de gehele waardeketen (van teelt tot/met horeca/retail) en met de agrifoodtech bedrijven en ketenorganisaties in de regio. Qua locatietypen is er een tweedeling. De teelt van eiwitrijke gewassen past goed binnen de grootschalige productielandschappen en de afwisselende dekzanden. Terwijl de verwerking van eiwitrijke gewassen het beste plaats kan vinden op bedrijventerreinen op de economische as Brainport-Venlo, bij het Brainport cluster en/of de verstedelijkingsradiaal.

Ambitie:

Bouwen aan plantaardige eiwit productieketens voor humane voeding

Om deze ambitie te behalen is regionaal organisatievermogen, een meerjarig programma en kennisdeling in onderwijs en onder bestaande agrariërs van belang om verschillende kansen te verkennen en de ontwikkeling hiervan op een De Peel-specifieke wijze te versnellen. Het gaat hierbij concreet om de volgende drie acties:

- ***Bestaande initiatieven langjarig verlengen en verbinden gericht op eiwitproductie***
Er lopen binnen De Peel momenteel van allerlei goede initiatieven en projecten zoals de verbonden Peelproeftuinen, AgroProeftuin de Peel, programma gezonde voeding op de Brightlands Campus Greenport Venlo etc. waar de toepassing of teelt van plantaardige eiwitten voor humane voeding de aandacht krijgt. Deze projecten en initiatieven zijn echter niet allemaal even goed met elkaar verbonden en hebben daarnaast een beperkte tijdsduur. Aangezien het op zichzelf wel goede projecten zijn is het daarom niet de bedoeling om niet weer een nieuw initiatief of programma op te starten maar om de bestaande initiatieven nog meer te verbinden en meerjarig te continueren.

De volgende instrumenten zijn voor de versnelling van deze drager geïdentificeerd:

- *Korte termijn (<1 jaar), organisatorische haalbaarheid:* alle projecten en initiatieven zijn momenteel niet allemaal even goed verbonden. Organisatorische ondersteuning vanuit overheden kan helpen bij het samenbrengen van verschillende programma's en initiatieven.
- *Korte termijn (<1 jaar), financiële haalbaarheid:* om de verbonden bestaande initiatieven langjarig te verlengen zijn financiële middelen noodzakelijk. Financiële ondersteuning vanuit overheden kan hierbij aan bijdragen.

Een indicatie van de kosten voor deze acties ligt op ca. 25.000 oplopend tot 100.000 euro per jaar (afhankelijk van het aantal te ondersteunen initiatieven). Het tweede actiepunt vraagt voornamelijk om het inzetten van capaciteit van overheden.

- ***Ketenontwikkeling hoogwaardige eiwitten***

Momenteel is er nog geen regionale keten aanwezig in de Peel waarbij eiwitrijke gewassen lokaal worden geteeld en volgens ook lokaal worden verwerkt tot voedselproducten. Dit komt omdat het nog goedkoper is om plantaardige eiwitrijke grondstoffen te importeren vanuit het andere landen. In de ontwikkelsessie is het echter duidelijk geworden dat het opzetten van lokale keten wel mogelijk is als er met de eiwitrijke gewassen hoogwaardige producten worden gemaakt voor humane voeding. Er wordt daarom ingezet op het creëren van een keten waarbij hoogwaardige eiwitten in de regio worden geproduceerd en toegepast in samenwerking met de producentenorganisatie de Eiwitboeren van Nederland, verwerkers en afnemers/retail. Tijdens de ontwikkelsessie is al gesproken over mogelijke inrichting van een consortium met een retailer.

Het volgende instrument is voor de versnelling van deze drager geïdentificeerd:

- *Middellange termijn (1-2 jaar), organisatorische haalbaarheid:* de ontwikkeling van een regionale keten voor hoogwaardige eiwitten staat nog in de kinderschoenen. Financiële of organisatorische ondersteuning vanuit overheden kan helpen bij de versnelling van de ketenontwikkeling.

Een indicatie van de kosten voor deze acties ligt op ca. 25.000 oplopend tot 100.000 euro per jaar (afhankelijk van het aantal te ondersteunen initiatieven).

- ***Processing van plantaardige eiwitten verder brengen met techbedrijven***

Regionale cluster van techbedrijven in zetten om te komen tot vernieuwende praktische oplossingen om de processing van plantaardige eiwitten verder te brengen in De Peel (zie ook economische agrifoodtech).

Het volgende instrument is voor de versnelling van deze drager geïdentificeerd:

- *Middellange termijn (1-2 jaar), financiële haalbaarheid:* in de bestaande projecten gericht op eiwitproductie in de Peel zijn nog weinig tot geen techbedrijven betrokken. Om deze samenwerking te bevorderen en kan financiële en organisatorische ondersteuning vanuit overheden bijdragen aan het verbreden van de huidige samenwerkingsvorm.

Een indicatie van de kosten voor deze actie ligt op ca. 25.000 oplopend tot 100.000 euro per jaar (afhankelijk van het aantal te ondersteunen initiatieven).

Geïdentificeerde mogelijke samenwerkingspartners:

- Innovatiehuis de Peel
- Agri Connection
- Driessen Food Extrusion
- Vereniging Eiwitboeren
- Limburgse Land- en Tuinbouwbond

Economische drager	Ambitie	Geïdentificeerde mogelijke samenwerkingspartners	Acties
Biobased bouwen	Doorontwikkeling van regionale ketens voor biobased bouwen: van land tot pand	<ul style="list-style-type: none"> • Derks Gewasbescherming / Derks Akkerbouw & Duurzame energie • BioBuilder • Denkkamer • Innovatiehuis de Peel 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kennisdeling door de gehele keten 2. Ondersteuning verkenning natte teelten 3. Ketenontwikkeling stro als biobased bouw materiaal
Agrifoodtech	Het benutten van de agrifoodtechsector om de andere vier economische dragers te versnellen	<ul style="list-style-type: none"> • VDL Agrotech • BOM • Brainport Devopment / AgriFood Capital: Next Tech Food Factories 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Verbinden tech-ondernemers met verbonden Peelproeftuinen 2. Onderlinge verbinding techbedrijven versterken
Verbrede landbouw	Anders omgaan met grond en gebieden	<ul style="list-style-type: none"> • Baroef/Green Valley Estate • ZLTO • Herenboeren • Rombouts Agroecology • Innovatiehuis de Peel 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zorg en onderwijs 2. Combinatie van nieuwe functies 3. Nieuwe cultuurlandschappen 4. Waardecreatie van bodem- en natuurverbetering
Regionale energiesystemen en kringlopen	Regionale energiesystemen en kringlopen sluiten op bedrijfs- en gebiedsniveau		<ol style="list-style-type: none"> 1. Ondersteuning van monovergisting en mestverwaarding 2. Gebiedscoöperaties
Plantaardige eiwitten	Bouwen aan plantaardige eiwit productieketens voor humane voeding	<ul style="list-style-type: none"> • Innovatiehuis de Peel • Agri Connection • Driessen Food Extrusion • Vereniging Eiwitboeren • Limburgse Land- en Tuinbouwbond 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bestaande initiatieven langjarig verlengen en verbinden gericht op eiwitproductie 2. Ketenontwikkeling hoogwaardige eiwitten 3. Processing van plantaardige eiwitten verder brengen met techbedrijven

Bijlagen

Overzicht 22 economische dragers

Economische drager	Doorontwikkeling/transitie
1 Verduurzaming melkveehouderij	Behoud van deel bestaande bedrijvigheid via terugdringing emissies op basis van mestvergisting, herinzet van digestaat en meten in bedrijf
2 Vitale varkenshouderij	Behoud van deel bestaande bedrijvigheid via volledig circulair maken van primaire productie en keten
3 Verbrede landbouw	Aanvullende verdienmodellen op basis van niet-agrarische activiteiten (recreatie, zorg, kinderopvang, etc.)
4 Ketenontwikkeling plantaardige eiwitten	Vervanging van dierlijke eiwitten in food & feed door meer plantaardige uit nieuwe teelten als lupine, sorghum, veldbonen, etc. en raffinage van reststromen
5 Eiwittenproductie uit insecten	Vervanging van dierlijke eiwitten in food & feed door grootschalige productie en toepassingen van insecten in feed & food
6 Vernieuwd agrarisch natuurbeheer	Agroforestry, groen-blauwe diensten en grotere boeren met kavels nabij natuurgebied stimuleren tot natuurbeheer naast intensieve productie
7 Agrofoodtech	Clustervorming van in De Peel aanwezige internationaal toonaangevende agrofoodtechbedrijven gericht op gezamenlijke initiatieven voor doorontwikkeling
8 Ketenontwikkeling bio-based bouwen	Koppelen van keten van bouwbedrijven, ontwikkelaars/architecten, opdrachtgevers (corporaties, gemeenten), handel, logistiek en biobased materialenproducenten (vezels uit hennep, vlas, olifantengras, etc. en hout)
9 Circulaire economie	Naast sluiten van kringlopen binnen alle sectoren, grootschalige verwerking van reststromen
10 Automotive	Doorontwikkeling Automotive Campus Helmond met focus op green & smart mobility
11 Overloop hightech Brainport	Ruimte bieden aan toeleveranciers van grote OEM's in Brainport
12 Industrieel ontwerp	Productvernieuwing in industrie, agrofood, bouw, etc. via benutting TU/e- kennis en arbeidspotentieel
13 Creatieve industrie	Ondersteunende functie voor doorontwikkeling andere sectoren
14 ICT/AI	Verdere integratie en toepassing van geavanceerde ICT (inclusief AI) in allerlei bedrijfs- en consumentenprocessen
15 Regionale distributie	Slimme en meer groene mobiliteitsoplossingen voor mobiliteit van personen en distributie van goederen binnen de regio en aangrenzende stedelijke gebieden

Economische drager	Doorontwikkeling/transitie
16 (Inter)nationale value added logistics	Benutting van de gunstige corridorligging voor vestiging van logistieke activiteiten met hoge toegevoegde waarde
17 Toerisme	Meer samenhang creëren in accommodaties, attracties, arrangementen en profilering
18 Recreatie	Uitbouw van voorzieningen in De Peel voor recreatie van zowel de eigen bevolking als de inwoners van de omliggende stedelijke gebieden
19 Cultuur & sport	Grotere benutting van aanwezige cultureel erfgoed, voorzieningen en bedrijvigheid
20 Gezondheidszorg / paramedische activiteiten	Ontwikkeling van innovatieve gezondheids- en zorgconcepten voor beheersing van kwaliteit, toegang en kosten van zorg in plattelandsgebieden
21 Innovatieve bouw	Meer circulaire en conceptuele/fabrieksmatige woning- en utiliteitsbouw, zowel bij nieuwbouw als renovatie
22 Regionale energiesystemen	Kleinschalige productie, opslag en gebruik van energie integreren in ruimtelijk-economische plannen

Kwalitatieve scores impact op brede welvaart

	Economie				Ecologie			Sociaal	Overall
	Kwal. banen	Kwan. banen	Toegevoegde waarde	Ruimtegebruik	Natuur	Water	Klimaat		
1 Melkvee	-/-	0	0	0	+	+	+	+	+
2 Varkens	-/-	0	0	+	+	+	+	0/+	+
3 Verbrede landbouw	0	0	0	+	0	0	+	+	+
4 Plantaardige eiwitten	+	+	+	+	0	0	+	+	+
5 Insecten	0	0	+	+	+	+	+	+	+
6 Agrarisch natuurbeheer	0	0	0	+	+	+	+	+	+
7 Agrotech	+	+	+	0	0	+	+	+	+
8 Biobased bouwen	+	+	+	+	0	+	+	0	+
9 Circulair	+	+	+	-/-	-/-	0	+	0	+
10 Automotive	-/-	0	0	0	0	0	+	+	0
11 Overloop Brainport	+	+	+	-/-	0	0	0	0	0
12 Industrieel ontwerp	0	0	0	0	0	0	+	+	0
13 Creatieve industrie	0	0	+	0	0	0	+	+	0
14 ICT/AI	+	+	+	0	0	0	+	+	+
15 Regionale distributie	0	0	0	0	0	0	+	+	0
16 (Inter)nat. VAL	+	0	+	-/-	-/-	0	-/-	0	-/-
17 Toerisme	0	0	0	0	0	0	0	+	0
18 Recreatie	0	0	0	0	0	0	0	+	0
19 Cultuur en sport	0	0	0	0	0	0	0	+	0
20 Zorg/paramedisch	+	0	0	0	0	0	0	+	0
21 Bouw	0	0	+	+	+	0	+	+	+
22 Regionale energiesystemen	0	0	+	-			+		0/+

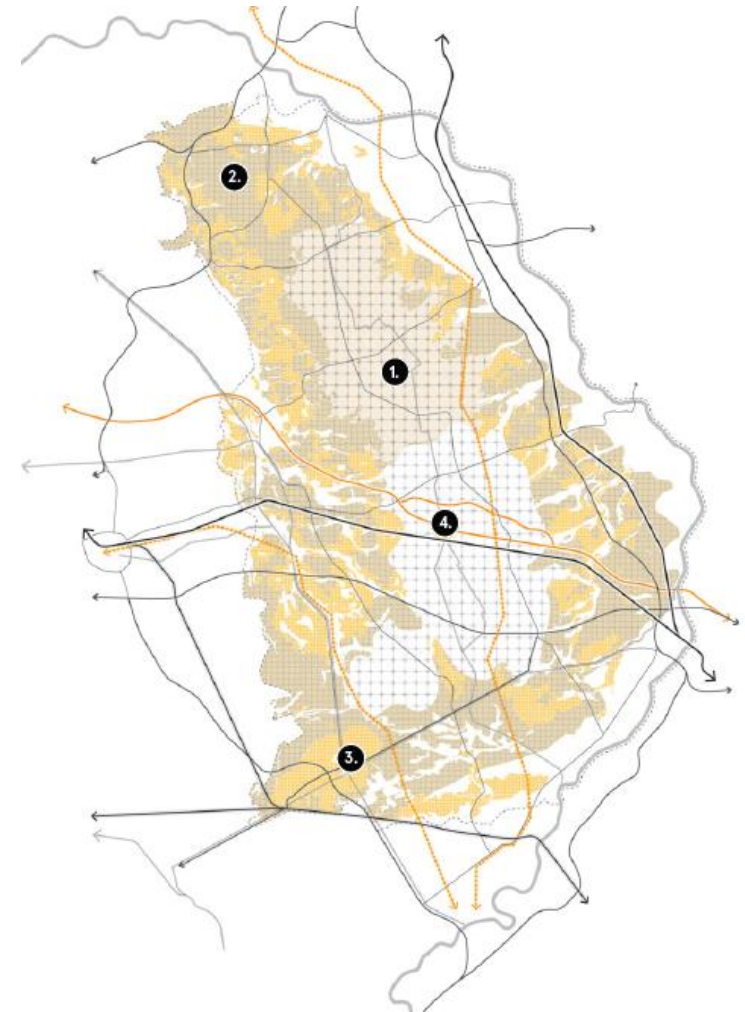
Kwalitatieve scores kansrijkheid

	Markt- perspectief	Bedrijven- basis	Skills-/ kennisbasis	Netwerk- kracht/ leiderschap	Ruimtelijke inpassing	Investerings- behoefte/ -kansen	Synergie kansen	Overall
1 Melkvee	0	+	+	+	0	0	0/+	0/+
2 Varkens	0	+	+	+	-/-	0	0/+	0/+
3 Verbrede landbouw	0	0	+	0	+	0	+	+
4 Eiwitten	+	0	0	0	+	+	+	+
5 Insecten	0/+	0	0	0	+	0	+	0/+
6 Agrarisch natuurbeheer	0	+	+	0	+	+	+	+
7 Agrotech NextGen	+	+	+	0	+	+	+	+
8/21 Biobased bouwen	+	+	0/+	0/+	+	+	+	+
9 Circulair	+	0	+		-		+	+
14 ICT/AI	+	0	0	0	+	+	+	+
17-19 Vrijtijdseconomie	0	+	0	0	0/+	0	+	0
22 Regionale energiesystemen	+	0	0/+		0	+	+	0/+

Overzicht kansrijke gebiedsprofielen

Ondernemen (geel)

- 1 Grootschalige productielandschappen
 - Agrarisch ondernemerschap
 - Grootschalige kringlooplandbouw en high tech oplossingen
 - Naast voedselproductie ook biobased teelten
 - Ruimte voor grootschalig opwekken energie
 - Groenblauwe dooradering
- 2 Afwisselende dekzanden
 - Agrarisch ondernemerschap
 - Ruimte voor duurzame veehouderij, akkerbouw en biobased productie
 - Kleinschalige energieopwekking
 - Natuurontwikkeling, nieuw bos en agroforestry
 - Belevensnatuur
 - Recreatie en nieuwe landgoederen
 - Groenblauwe dooradering en landschapsbeheer
 - Kleinschalige woongemeenschappen en milieuvriendelijke bedrijvigheid in VAB'
- 3 Oude vruchtbare gronden
 - Kleinschalige grondgebonden landbouw, eventueel samen met burgerinitiatieven
 - Verduurzaming en extensivering agrarisch grondgebruik
 - Groenblauwe dooradering en agrarisch natuurbeheer
 - Nieuw bos en agroforestry
 - Ruimte voor dag- en verblijfsrecreatie
 - Cultuurhistorische waarden zichtbaar maken
 - VAB's benutten voor wonen, werken en sociaalmaatschappelijke functies
- 4 Economische as Brainport-Venlo
 - Milieuruimte voor werklocaties
 - Herbestemmen en duurzaam ontwikkelen bedrijventerreinen en agrologistieke hotspots
 - Ruimte voor energieopwekking en – conversie gekoppeld aan A67
 - Benutten knooppunten in het landelijke energienetwerk / buisleidingenstraat
 - Biobased grondstoffenproductie
 - Betere bereikbaarheid fiets, en OV, MaaS

GEEL / ONDERNEMEN

Leefbaarheid (rood)

1 Brainport cluster

- Ruimte voor opvangen verstedelijkingsdruk
- Ruimte voor kenniswerkende en maakindustrie
- Nieuwe woon- en werklocaties in stationsgebieden
- Gebalanceerd ontwikkelen van stadsranden
- Vasthouden water en ruimte voor waterberging
- Hoogwaardige (metropolitane) bereikbaarheid
- Uitbreiding recreatieaanbod, toegankelijk landschap en stadslandbouw
- Natuur in de stad

2 Verstedelijkte kernen

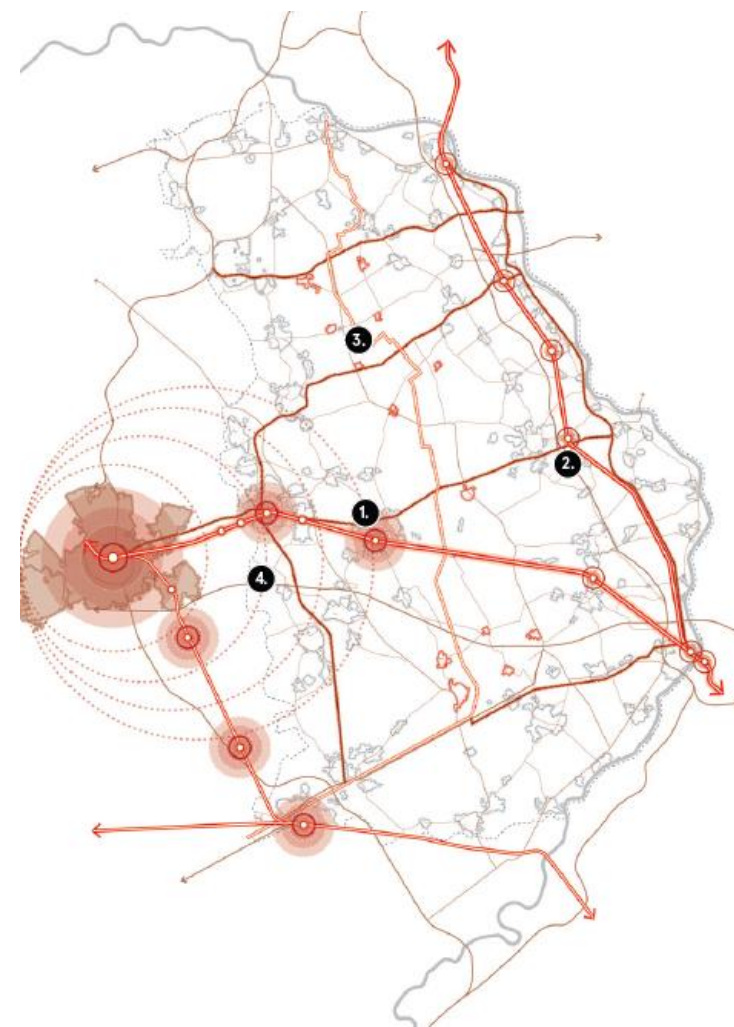
- Nieuwe woon- en werklocaties in stationsgebieden en op OV-knopen
- Voorzieningen met een regionaal bereik
- Hoogfrequent OV en snelfietsverbindingen
- Uitbreiding recreatieaanbod en toegankelijk landschap
- Ruimte voor energieopwekking
- Natuur en stadslandbouw in de gebouwde omgeving

3 Leefbare dorpen

- Gezond leven in groene dorpen, verblijfskwaliteit centraal
- Basics in het dorp, voorzieningen goed bereikbaar
- Beperkte binnendorpse opvang woningbouw
- Herbestemming vrijkomende agrarische bebouwing
- Combinatie met rood voor groen
- Behoud en beleving cultureel erfgoed
- Recreatief gebruik

4 Verstedelijkingsradiaal

- Ruimte voor opvangen verstedelijkingsdruk
- Woon- en werklocaties primair in bestaand stedelijk gebied realiseren en rondom knooppunten
- Benutten spoor en weginfra als ontwikkelassen

ROOD / LEEFBAARHEID

Natuur (groen)

1 Groenblauwe hart

- Nieuwe natuur en ecologische verbindingen
- Inrichten landschapsgronden
- Stimuleren agrarisch natuurbeheer en natte teelten
- Natuurinclusieve landbouw
- Combinaties met cultuurhistorische waarden

2 Ruime beekdalen

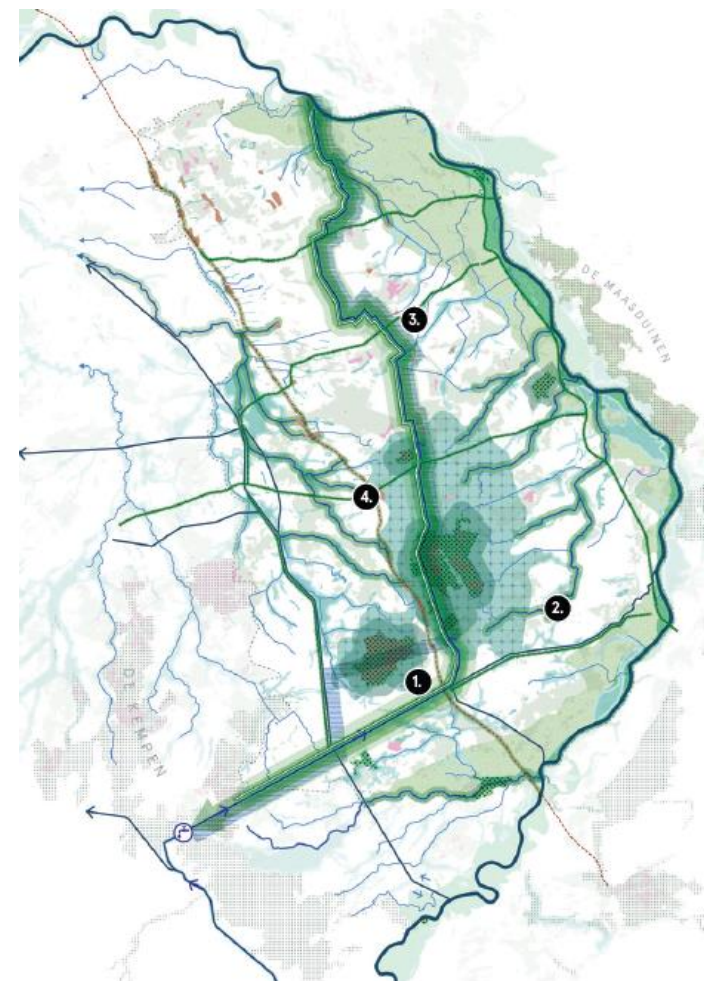
- Herstel meanderende beken met brede bufferzones waarin landbouw en natuur samengaan
- Ruimte voor waterberging
- Extensiveren landbouwgronden
- Kringlooplandbouw
- Groenblauwe dooradering en agrarisch natuurbeheer
- Extensieve, natuurvriendelijke recreatie

3 Fijnmazige Maasdal/Rivierdal

- Kleinschalige verkaveling en herstel landschapselementen
- Ruimte voor de rivier en voor waterberging
- Groenblauwe dooradering
- Natuurherstel, nieuwe natuur en verbindingen
- Verwilderde natuur in de uiterwaarden
- Uitbreiden gbda en agrarisch natuurbeheer
- Extensiveren landgebruik: extensief agrarisch natuurbeheer
- Extensieve recreatie

4 Klimaatrobuuste backbone – de Peelkanalen

- Aanvullende wateraanvoer vanuit de Maas
- Groenblauwe dooradering en verbinden natuur
- Nieuwe bossen en robuuste natuur
- Natuur- en landschapsinclusieve landbouw
- Extensiveren landbouwgronden
- Peelraamstelling als recreatieve route

GROEN / NATUUR

	Ondernemen (geel)				Leefbaarheid (rood)				Natuur (groen)			
	Groot. Productie land- schap- pen	Afwisse- lende dekzan- den	Oude vrucht- bare gronden	Econo- mische as Brain- port Venlo	Brainport cluster	Verste- delijkte kernen	Leefbare dorpen	Verste- delij- kingsra- diaal	Groen- blauwe hart	Ruime beekda- len	Fijnma- zige Maasdal/ Rivierdal	Klimaat- robuuste back- bone – de Peel- kanalen
Biobased bouwen	x	x		x								
Agrifoodtech				x	x	x		x				
Verbrede landbouw			x						x	x	x	x
Regionale energiesys- temen en kringlopen	x											
Plantaardige eiwitten	x	x		x	x			x				